

KELET.

POLITIKAI ÉS KÖZGAZDASÁGI NAPILAP.

1881.

Kolozsvár, kedd, szeptember 20

Tizenegyedik évfolyam.

Olvasóinkhoz!

Lapunk előfizetőinek eddig tanusított szíves pártfogását kérjük e helyen a közeledő új évfolyam alkalmából.

A tizenegy éves múlt, mely alatt e lapnak az 1867-ki kiegyezés törvénybe foglalt pontjaiban mindig egy és változatlan programja volt; az elszántságig menő határozottság és nyíltság, melylyel jó meggyőződésünknek csöndes úgy, mint válságos időkben, a nép ezreivel úgy, miként egyesekkel szemben mindig férfias hangot adánk, — felment a kötelezettség alól, hogy ezután követendő elveink és magatartásunk hosszabb fejtegetésébe bocsátkozzunk. Maradunk ezután is, a kik eddig valánk.

Nem tehetjük azonban, hogy ezuttal ne hívjuk fel szíves pártfogóink figyelmét azon nagy előhaladásra, melyet fáradság és áldozat árán, részben a körülmények közreműködésével lapunk szerkesztésében elérnünk sikerült. A míg pár évtizeddel előbb a Kolozsvárt megjelenő hírlap, csak egy két múltán hozhatott nyilvánosságra budapesti közleményeket, s a míg lapunk megindulásakor, a néhány szóból álló táviratokat leszámítva, csak két nappal a budapesti hírlapok megjelenése után adhatta tudtul vidéki olvasóinak az amazokban foglalt közleményeket, ma tulzás nélkül állíthatjuk, hogy a Budapest és Kolozsvár közötti távolságot lapunkra nézve időben sikerült teljesen elenyésztetnünk, sőt hasábkra menő értesítések egy fél nappal előbb látnak napvilágot lapunkban Kolozsvárt, mint ugyanaz Budapestben. Naponként érkező s hasábkra terjedő eredeti távirataink tartalmának nagy része ugyanis, Budapestben csak a másnap reggel megjelenő lapokban olvasható, azon egyszerű körülménnyel fogva, mivel lapunk este jelenvén meg Kolozsvárt, távirati úton azt is nyilvánosságra hozhatjuk, a mi budapesti, estieknek nevezett, de délben megjelenő lapokban még nem volt közölhető és a másnap reggeli kiadásra van fentartva.

Másrészt a gyorsvonat Budapestről késő este indulván el Kolozsvárra, fővárosi tudósítónk lapunk számára postára tehetik a másnap megjelenendő budapesti lapoknak már kész anyagát, melyet aztán Kolozsvárt egy nap közzéhetünk amazokkal, s helyben egy nappal előbb, vidéken egyidejűleg írott tudósításból is

A KELET TÁRCZÁJA.

A SZINÉSZEKRŐL.

Bármily fajta művész sokkal többet dolgozik, mint a legtöbb közönséges ember. És a művész annál szorgalmasabb, minél kimagaslóbb. A szorgalom és tevékenység nemcsak a tehetség határozott jelei, de a geniének is. A tehetség fáradszónak munkásságra ösztönöz. Sőt többre ennél! Dacára az ellenkező látszatának, bátran állítható, hogy egyetlen valódi művész sem járt-kelt valaha tétlenül. S csakis akkor, ha teremteni vagy ábrázolni már igen fáradt volt, s ha a természet követelő parancsávanak hódolva pihent, mondhatni csupán akkor nyer a másfélben szakadatlan szellemi munkássága némi rövid megszakitást.

Minden művész munkássága épen a megfigyelés, összehasonlítás, teremtés és alkotásban nyilvánul.

Naivul élvezni az életet, mint más közönséges emberek, ez nekik nem adatott s nem is képesek reá.

Folyvást egyidejűleg, subjective és objective élnek. Önmagukat és másokat a legmagasabb fokú izgalmak, s a legszenvélyesebb elragadtatásokban megfigyelve s a benyomásokat, miket szereztek, jövő művészi alkotásaikra használnak fel. —

A művészek ezen sajátosság tulajdonsága más naiv embereknek némi tartózkodást szül irántuk. És teljes joggal is. De az egyuttal egy új áldásos reájuk nézt, mint sok esetben ez képezi a művészek daemónját. Ha másként lennének al-

feltalálják olvasóink a „Kelet”-ben a budapesti lapok által közöltettek.

Szükségesnek találtuk ezt eként részletezni adni elő, hogy előfizetőink meggyőződést szerezhessenek első tekintetre hihetetlennek látszó, fennebbi állításunk igazságáról.

A „Kelet” azonban jövőre is nemcsak országos érdekeket képviselő lap, hanem speciálisan az erdélyi résznek organuma kíván maradni és neves írók kezéből vett vezércikkeinkben, vidéki tudósításaikban, gondolat szerkesztett tárcza, tanúgy, irodalom és művészet, törvényszéki csarnok, hír és közgazdaság című rovatainkban, sőt budapesti leveleinkben is mindig kiváló tekintettel vagyunk az erdélyi hazára. Az országgyűlés megnyitának közzétételét ezután rendes szemlét adunk a magyar lapokról, s egy héten kétszer háromszor a bukarestiokról is. Szóval törekedünk teljes erőnkkel megfelelni a bizalomnak, melylyel a nagy közönség előfizetéseiben megajándékoz.

A „Kelet” előfizetési ára:

Egész évre	16 frt.
Fél évre	8 „
Negyedévre	4 „
Egy óra helyben	1 „ 50 kr.

A „Kelet” szerkesztősége.

BUDAPEST, 1881. szept. 17.

Az ellenzéki sajtótól senki nem veheti rossz néven, hogy a Güczel-estét tőle telhetőleg felhasználja. A kérdés legelfogulatlanabb szemléltője is kénytelen elismerni, hogy Magyarország alkotmányának olyatén emlegetése, mint a hogy ezt azok a tiszt urak, kik Lendlivel egyetértenek s a Wehrzeitungot írják, erősen a malmára hajtja a vizet azoknak, kik az egész közös hadsereg intézményét pokolba kívánják s tényleg hathatós fegyvert szolgáltat a kormány ellenségeinek kezébe is. Természetes, hogy ez intermális valami, s az egész addig az időközéig tart csak, a míg a kormány kérdésben is megmutatja, hogy szavának súlya van, s hogy alkotmányunk minden becsmérés ellen való megoltalmazásában tudja teljesíteni kötelességét. Addtg természetesen jó dolga van a szélsőbali handabandának, mert vadjait, melyeket rendesen számba sem vesz a higgadt közvélemény, most oly elemek is méltányolják, melyek máskor rá sem hederitenek.

En tehát, ki sokkal inkább tudom élvezni, ha az idők járása az általam vé-

kotva, nélkülöznek a műveik teremtéséhez oly igen szükséges megfontolást is.

Göthe, ki példányképe volt a valódi művészek, szintén maga is birt a tulajdonságokkal egész kiváló mérvben. S mert ez így volt, azért mondták róla egyesek, kik a művészi alkotások titkairól legteljesebbi fogalommal sem bírtak, hogy kedélye hideg, sőt nyers vala. Mert minden elménye egy költemény, s minden költeménye egy élmény vala.

Bizonyos értelemben, ugyanez áll a zeneköltő, festő és szobrásznál, nemkülönben színész és énekesnél is. Legalább így kellene lennie. Az, kit szellemi adománya nem ezen utra térít, lehet igen használatos, s „szükséges” egyén. De a „szép”-nek szolgálatában Thalia választott papja soha sem leendő.

A „geniének” sajátos tulajdonsága nem abban rejlik, hogy mindent mintegy magától eltalál, de inkább abban nyilvánul, hogy sokkal tisztábban szemlél, mint közönséges szellemű emberek, s hogy semmi iránt s semely időben el nem vakul. Mindent, az egészet és nagyot, mint az egyest és kicsinyt, hiven fel fogja, s minden tapasztalat, számára külön-külön ismét egy új fejezetet képez, melyből egy egész új világot teremteni képes.

Csakis ezen igazságok alapján dönthető el azon, időről időre felvetett kérdés, hogy vajjon a valódi nagy színész inspirációval és érzelmmel alkot-e a színpadon, avagy egyszerűen kimért számításal.

Teljes tisztelet Diderot nézetének, de a színésznek, ha igazán akar játszani s élhíven alakítani, szerepét ép úgy érzéssel s kiszámításal, mint inspirációval és megfontolással párosultan kell adnia. Hogy emez ilyenmü tövé-

dett úgynekedvező, sem hogy rossz néven venném, ha mások meg azt élvezik, ha az ő vetetükre jár egy kis áldásos öszi eső, egy cseppet sem veszem rossz néven, hogy a szélsőbaloldali lapok fennhordják az örökhat, s diadalmas hangon hirdetik a maguk igazát, jóslataik beteljesedését, hazájuk romlását, alkotmányunk gyalázatát. Majd vége lesz ennek a litániának is. Tessék rám fogni, hogy sugalmazásból beszélék, én mégis kimerem mondaní, hogy a Lendl ügye úgy lesz elintézve, hogy abban minden magyar ember megnyugodhatik. Azért merem ezt állítani, mert végzetes politikai hibának tartanám az ellenkezőt s ismerem annyira a kományt, hogy föl ne tegyem róla, hogy kedvező politikai helyzetét ily intermezzo által engedje megmontani.

Hadd örüljön hát a szélsőbaloldali sajtó a maga Lendljének és Wehrzeitungjának, nyugodtak lehetünk fölöle, hogy öröme nem tart soká.

Ha azonban a szélsőbaloldali sajtó hatalmaskodását mindaddig, a míg a kormány intézkedései le nem török a szarvát, kénytelenek vagyunk is természetesen s helyesnek fogadni el: jószívűságnak nem mehet annyira, hogy az ellenzéki sajtó többi elemeinek ez alkalomból a kormány ellen való támadását helyesnek, tapintatosnak, s menthetőnek tartjuk.

A szélsőbal sajtója azt mondja: „A hadsereg szelleme rossz, mert a hadsereg közös.” Ez logikus beszéd, ámbár nem igaz.

A mérsékelt ellenzék sajtója azt mondta: „A hadsereg szelleme rossz, mert a magyar kormány elnöke Tisza Kálmán.” S ez a beszéd már nem is igaz, nem is logikus.

Vegyük ugyanis ténynek, hogy abban a zokon vett s valóban botránys három nyilatkozatban — a Lendlében, a becsületbíróságban s a Wehrzeitungban — nem a hadsereg azon elemeinek szájjassága nyilatkozott, kik ép oly kevéssé képviselik a hadsereg közvéleményét, mint — tesszem — a Verhovay és társai szájjassága a magyar nép közvéleményét; vegyük ténynek, hogy ez ominozusan egymásra következő támadások csakugyan az egész szervezet kifolyásai; mit gondol a mérsékelt ellenzék sajtója: Tisza Kálmán belenyugszik abba? Alkotmányos gondolkodásmódját Tiszának eddig nem tagadták még, s jóhiszeműleg nem is tagadhatják. A helyzet tehát az: Tisza Kálmán, Magyarország kormányelnöke, felszólal bizonyos hadseregbeli visszaélések ellen; követeli a magyar alkotmány ellen történt sérelmek repará-

konyása az egész embernek, az idegeket legmagasabb mérvben igénybe veszi, úgy vélem, szükségtelen hosszasan bizonyígtatni. És erre vezethető vissza azon tény is, hogy nem létezett addig valódi hivatásos színész, kit újra meg újra, nevezetesen új szerepeknél, lámpaláz ne gyötört volna.

Igy volt ez Ander, Fichter, Löwe, Dawson, Nestroy és másoknál; Patti, Ristory s Gallmayernél. Voltak és vannak festők, kiknek szívük hevesebben dobog, midőn az ecsetet és írók, kiket hasonló sors ér, ha a tollat ragadják meg. Pedig ezeknél az alkotás lényege nem saját személyük s nem saját „én”-jük az, melyet alakítani s változtatni kell, mint a színésznél.

Devrient, a hivatásának vakon hódoló ember, állítja, hogy a színész szellemi téren ép oly állást tölt be, mint a költő vagyis a tulajdonképi teremtő művész. E kérdés eldöntése messze vezetne, s tulajdonképpen nem is tartozik e sorok keretébe, csupán arról levén szó, hogy kimutassuk, mily mondhatlan nehéz feladat tökéletesen kiképzett, valódi színészzé lenni s annak maradni. Hogy ez mily sok szakadaltan kitaró szellemi munkába, kínzó és az életet mennyire kimerítő idegizgalomba kerül.

Mert a valódi színész életében a külső munka, mint szereptanulás, próbák, előadások stb. szellemi működésének csak kis szakaszát képezi. Arra van utalva, hogy folytonosan másokat megfigyeljen, idegen sajátságokat eltanuljon, bírálgasson s megvizsgálja, hogy vajjon képes-e a látottakat alakítani is?

E tevékenység nagybórára öntudatlanul megy végbe, de mindemellett is ép úgy igénybe veszi a szellemet s annyira kimeríti, mint bár-

cziját, követeli az illetékes hatóságtól, a közös hadügyminiszteriumtól.

Nó már mentül inkább igaz lenne az a fültezés, melynek ellenzéki lapársaink a szószólói, hogy e nyilatkozatok az egész hadsereg nézetének kifejezői, annál inkább készen kellene lenni, hogy a magyar kormányelnök e reparációt nem nyeri meg az első szóra, hanem bizonyos küzdelem árán.

És hogy segíti az ellenzék a magyar kormányelnököt? Ugy, hogy oda áll a világ elé s azt kiabálja, hogy e nyilatkozatok voltaképpen nem is a hadsereg, nem is az illető tiszték, hanem — egyenesen a Tisza Kálmán bínei. A mai „Magyarország” két hasábon át fejtegeti, hogy a Tisza lelken szárad a Lendl s a „Wehrzeitung” minden szava, s ő a bünyös a becsületbíróság határozatában is. Szerencse, hogy a hadügyminiszteriumnak egyéb dolga van, mint hogy a „Magyarország”-ot olvassa, mert bizony még kapna az alkalmon, hogy a „hazafias és loyális” ellenzék kívánata szerint a hadsereg magukról megelégedkező tagjainak büntelenségét a magyar kormányelnök lefűzése árán mentse meg. S csak az a csodálatos, hogy lapok, melyeknek ilyenek a titkos vágyai, még az ország méltóságáról mernek beszélni.

S merőben valótlanak azok az állítások, mintha a katonai összeütközések „a Tisza-aera” adalékai lennének. Az utolsó alkalommal, hogy a „Kelet” közönsége előtt e tárgyról szóltam, egy pár francia példával világítottam meg, hogy a hadsereg s az alkotmányos elemek közti összeütközés nemcsak a közönséges Magyarországon, hanem a köztársasági Franciaországban is előfordul. De mert most az állítás úgy hangzik, hogy Magyarországon csak azóta vannak ily összeütközések, mióta „Tisza ur a polczra jutott”, emlékeztetem ellenzéki lapársainkat, nem lapozva utána, csak úgy fejből, a Grivicsi-esetre, a midőn azonnal, az alkotmány helyreállításának első évében, a hadsereg alkotmányon kívül álló volta dekretáltatott; emlékeztetem őket a Károly-kaszárnya kiépítésének sokat emlegetett dolgára, a midőn a polgári hatóságok sokszoros tilalma dacára a katonai hatóság engedély nélkül építetett; emlékeztetem a gellérthegyi sokszoros összeütközésre, midőn a jogszerű tulajdonosok építkezései megakadályoztattak; emlékeztetem a kinevezésre, midőn Kuhn helyébe Koller ellenjegyzés nélkül jutott; s ha tetszik, nem kell egyéb, csak félórát neki szánni s végig lapozni pár évfolyam 1867—1875-ki uj-

mely tiszta öntudattal végzett szellemi munkásság.

A valódi művész tehát ép akkor legtevékenyebb munkás, midőn az őt „körülvevő világ” azt véli, hogy tétlenül henyl.

Az ily fajta művészekre nézve legremitőbb az ezzel elkerülhetlen kapcsolatban levő: visszaélés az emlékező tehetséggel. Szakadatlan folytonosságban terhelik azt a legmagasabb gondolatokkal, s a legbaszontalanabb seimiségekkel, a legmélyebb értelmű mondanások s legszelembb phrázissal.

Agyuk olyanná válik, mint egy palatábla, melyre naponként újabból újabb szöveget, versenék, a nélkül, hogy azt, mi előbb rá íródott, eltávolítanak. Nem zavarodik-e itt szükségképpen minden összevissza, elannyira, hogy a finom idegfonatokat elvégre már sem saját, sem idegen eszméket megtartani képtelen leendnek?

„Az elvesztett emlékezet” drámáját még eddig nem írta meg senki, de ha valaki megírja, az velőtrázó színdarab lesz. Hőse mindenestre színész, vagy énekes lesz. Mert az őrültség éje, mely már annyi jeles művész szellemét elhomályosította, majdnem mindig kivétel nélkül, az emlékezőt gyengéssége avagy hűtlenségében nyilvánult legelőbb.

Andernél például az elmezavarodás első jele az volt, hogy képtelen volt beszédeben a jelző szavakat megtalálni. Azaz nem tudta ki mondani azt a mit akart. Egy alkalommal azt mondta barátjának, hogy az „i” éteremben nem izlik neki az étel, mert mindig „édes ecetet” kell inni ott. Barátja ámulva kérde: „hogyan, édes ecetet?” „Nos igen — válaszolt az énekes — édes ecetet.” De egy idő múlva kezeit halántékaira szorítva, miközben élénk pir borítá el

Hirdetési díjak.

Egy négyzetű centiméternyi tér ára 2 kr. Bélyegdíj minden hirdetés után 30 kr. Nagyobb és gyakoribb hirdetéseknek külön kedvezményt is nyújt a kiadóhivatal.

Hirdetéseket fűlvesznek:

Bécsben: Oppelk Alajos Stadt Stubenbastei Nr. 2. (Eckhan) der Wallzeile 36.) Haasensteint et Vogler (Wallfisch-gasse 10) Rnd. Moses Publicistische Bureau. Budapest: Haasensteint et Vogler hirdetés közv. irodája. Goldberger A. hirdetések fevétel irodája Budapeston Szerviztár 8. sz.

Üzleti cívekhez

garmond sora után 25 krajczár fizetendő.

szágot, s szolgálók még ilyenén összetűzés emlékével tucatszámra.

Egy igaz, s ez az, hogy az akkori összetűzések közt egy sem hagyott oly keserűséget, mint előre láthatólag a mostani; s ennek két oka van: első, hogy provokáció tekintetében egyik se volt a maihoz fogható; a másik oka azonban ennek az, s a „Kelet” ámbár akkor kormányparti lap, meg fogja ezt engedni kimondanom nekem, az akkor ellenzéki hírlapírónak, hogy az akkori ellenzék követelte Magyarország igazát, de nem lépett a szenvedélyek felkeltésének s a gyűlölködés szításának most kultivált mezéjére. S e miatt akkor nem volt oly hálás az ellezékeskedés, mint ma, de valamivel nemesebb és férfiasabb volt.

Visi Imre

Az országgyűlés ünnepélyes megnyitása — mint az „Egyetértés” értesül — e hó 27-re vagy 28-ára tervezetik. Az összehívás ugyan 24-re történt, de a képviselők és főnökek összehozásáig első szokás szerint három nap van szánya, mely alatt ülés nem tartatik. Az első ülés csakis az ünnepélyes megnyitás előtti napon, tehát 26-án vagy 27-én fog tartatni, melyen a koronának és korjegyzők elfoglalják helyüket s a miniszterelnöknek az ünnepélyes megnyitás idejére és helyére vonatkozó átirata, valamint az országgyűlést összehívó királyi leirat is felolvastatik.

BELFÖLD.

N. Enyed, 1881. szept. 16.

(Dr. Kemény István temetése.)

Alsó-Fehérmegyének a gyászosa van. Egyik legkitűnőbb férfianak: Dr. Kemény Istvánnak halála miatt. Hétketén át küzdött a balálal, ki életében annyiszor tette kezébe életét, s a mely részvét, mely a súlyos betegség, majd a szomorú vég állatára oly széles körben terjedt el, legszebb jelzője volt egyszersmind azon tiszteltnak, melyben a közélet ezen fardadhatatlan, buzgó harcosa, sok téren utódja, méltán részvett.

A középületeken gyászlobogó jelző a közvesztés. — A mi tisztai kar, a megye bizottsága, a „Vereskereszt”-nőegylet, a m. kir. honvéd tisztikar, a Bethlenfőtanács, a casino, a tűzoltó egyesület N. Enyed város — és még számos testület gyászkoszorúkat helyezett az elhunyt ravatalára, melyek száma végül ötvenhatra ment.

A közigazgatási bizottság részvétirátot intézett a köztisztelőinket kiválóan bíró gyászoló özvegyhez.

A temetés ma, délután 3 órakor kezdődött. A megye legtávolabb részeiből és a szomszéd megyékből gyűlt össze a rendkívül nagyszámu

arczat, így folytatá: „Ah! édes champagneit akartam mondani. Félek, hogy még megőrülök.” Midőn utolsó felléptekor „Tell” dalműben Arnold énekelte, már sem a zenét, sem a szöveget nem tudta.

Es pár óra múlva, ismét már azt is elfeledte, hogy fellépett. Öntudatlan állapotban szalították baze a jegyborogatásokat raktak fejére. Mintegy óra hosszán eltűrt a jeges rubákat, de egyszerre csak lerántott magáról mindent s azt kérde, mit cselekesznek vele, s mi történt? Elmondák neki, hogy fellépett a színházban s nem tudott énekelni. Erre hevesen tanádoz, hogy fellépett volna. Más alkalommal meg fűrdőn tartózkodott s tisztelői soradat adtak neki, s ezen „Mária” dalműből egy kart énekeltek előtte s midőn azt kérdezték tőle, ha vajjon ömer-e ezen dalt, meglepetve kiáltott föl: nem ösmerem, ez egészen új dal.

(Végo köv.)

A LÁMPAGYÚJTÓ.

MISS CUMMINS REGÉNYE.

Tizenhetedik fejezet.

A régen várt hazatérte.

(Folytatás.)

Azonban azt mondhatom, hogy az ember kétszeresen él, ha az életet egy szeretett férjfel oszthatja meg, és mind reméltem miss Gertrud, hogy kegyed s én, mindketten már régebben köthettünk vala ily szövetséget.

Tudom tapasztalatból, hogy a házasság élet által nyújtott védelem, egyike e szövetség legnagyobb előnyeinek.

